

2. Gemeenschappen met wilgensoorten

Tekst Henk van der Scheer

Eén van de eerste voorjaarsdrachten waar imkers graag met hun volken naartoe reizen is 'de wilg'. Nu is er niet één wilgensoort, maar zijn er wel tien inheemse wilgensoorten. Die groeien bijna allemaal op vochtige gronden en natte plekken langs sloten, in moerassen en in oobossen langs de grote rivieren.

Uitzonderingen op die regel vormen de geoorde wilg (*Salix aurita*) op de pleistocene zandgronden waar vroeger uitgestrekte hoogvenen voorkwamen, en de kruipwilg (*Salix repens*) op de zandgronden in de duinen en op de Waddeneilanden. De kruipwilg in de duinen leeft daar in associatie met duindoorn (*Hippophae rhamnoides*) en wilde liguster (*Ligustrum vulgare*). Laatstgenoemde is ook een prima drachtplant.

Wilgen zijn zeer variabel van vorm: van kruipwilgen in de duinen tot grote, kaarsrechte schietwilgen (*Salix alba*) in oobossen. En natuurlijk zijn er altijd plekken waar wilgen van nature niet voorkomen, maar waar ze zijn aangeplant. Zo staan diezelfde schietwilgen ook als geknotte bomen langs slootranden: de zogenaamde knotwilgen. In grienden worden schietwilgen al honderden jaren aangeplant om wilgenhakhout te leveren voor onder andere vlechtwerken waarmee men dijken in aanleg verstevigde.

In ons land zijn ook gele treurwilgen (*Salix x sepulcralis* 'Chrysocoma') aangeplant, maar die komen oorspronkelijk uit Azië. Een andere treurwilg, de treurwaterwilg (*Salix caprea* Pendula (pendula = hangend)), is een kleine boom op stam met mannelijke katjes.

Wilgen zijn tweehuizige planten met mannelijke en vrouwelijke bloemen in katjes die niet op dezelfde plant voorkomen. Ze bieden voedsel aan een groot aantal insectensoorten en er leven wel 80 soorten galvormers op wilgen. Bekende plaaginsecten zijn de wilgenhoutrups, de wilgensnuitkever en verschillende soorten wilgenhaantjes. Op de schors komen mossen en korstmossen voor. Sterfte van wilgen wordt veroorzaakt door de watermerkziekte. Dat is een aantasting van de bacterie *Brenneria salicis*, die de houtvaten verstoppt. Bladeren, bast en jonge twijgen zijn goed veevoer. Mensen kauwden bast als natuurlijke pijnstillers, want daarin zit de stof salicine. Later werd die stof chemisch geproduceerd en in tabletvorm verwerkt tot aspirine.

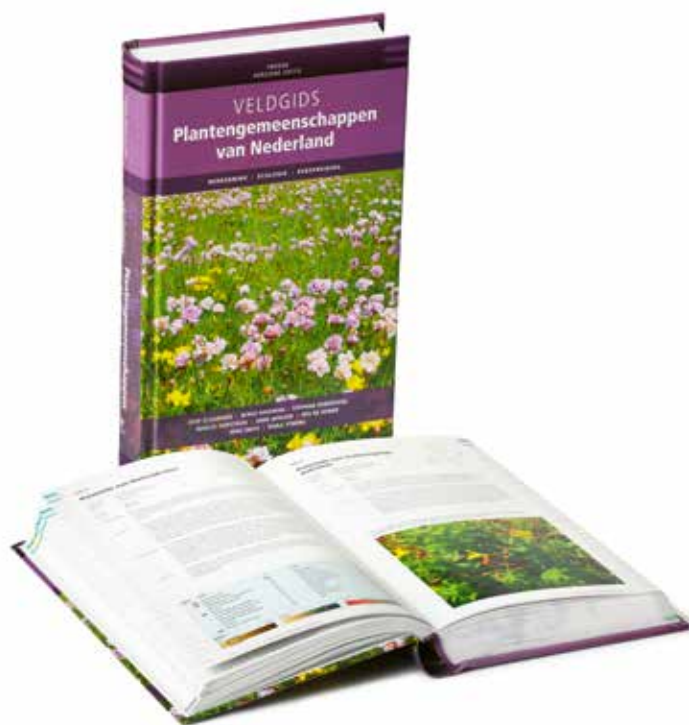

Foto Richard de Bruijn

In de Associatie van de geoorde wilg op het pleistocene zand waarop vroeger uitgebreide hoogvenen voorkwamen, groeien voorts grauwe wilg (*Salix cinerea*), sporkehout (*Rhamnus frangula*), zachte berk (*Betula pubescens*) en wilde gagel (*Myrica gale*). In de ondergroei zijn grote wederik (*Lysimachia vulgaris*) en pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) regelmatig aanwezig. Van deze soorten is sporkehout een goede drachtplant voor honingbijen.

In de beekdalen van de pleistocene gebieden, maar ook daarbuiten in voormalige heidegebieden, laagveengebieden, moerassen en in het Waddendistrict komt de gemeenschap van grauwe wilg, zwarte els (*Alnus glutinosa*) en zachte berk voor. Sporkehout en geoorde wilg komen in deze gemeenschap maar weinig voor. In de kruidlaag treden moerasplanten op de voorgrond, zoals bitterzoet (*Solanum dulcamara*), riet (*Phragmites australis*), hennegras (*Calamagrostis canescens*), grote wederik, moeraswalstro, (*Galium palustre*), wolfspoot (*Lycopus europaeus*), en gele lis (*Iris pseudacorus*).

In de oobossen en grienden groeien meerdere soorten wilg: schietwilg, katwilg (*Salix viminalis*), amandelwilg (*Salix tiandra*), kraakwilg (*Salix fragilis*) en bittere wilg (*Salix purpurea*). Als grienden niet meer beheerd worden groeien de schietwilgen door tot grote bomen. Op sommige plaatsen in het rivierengebied heeft reuzenbalsemien (*Impatiens glandulifera*) massaal de oobossen gekoloniseerd, zoals in de Millingerwaard en in de Biesbosch. Imkers reizen daar graag naar toe met hun honingbijvolken om van de dracht van de reuzenbalsemien te profiteren. Die reuzenbalsemien bloeien vanaf begin augustus.

Honingbij op *Salix caprea pendula* met mannelijke katjes. Foto Henk van der Scheer

In de oibossen worden drie Associaties onderscheiden: 1) het bijvoet-oibos met zwarte populier, (*Populus nigra*) en ruigesoorten als akkerdistel (*Cirsium arvense*), boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare*) en bijvoet (*Artemisia vulgaris*); 2) het lissen-oibos met vooral moerasplanten als gele lis, grote kattenstaart (*Lythrum salicaria*) en gele waterkers (*Rorippa amphibia*) en 3) het veldkers-oibos met de wilgensoort Duitse dot (*Salix dasyclados*), bittere veldkers, (*Cardamine amara*), spindotterbloem (*Caltha palustris* subsp.

araneosa), grote engelwortel (*Angelica archangelica*) en groot springzaad (*Impatiens noli-tangere*).

In de duinen en op de Waddeneilanden komt kruipwilg voor in gemeenschap met duindoorn en wilde liguster. Ook gewone vlier (*Sambucus nigra*) treedt meer dan incidenteel op in die gemeenschap. De kruidlaag kan bestaan uit duin-grasland of bosrandplanten, zoals dauwbraam (*Rubus caesius*), geel walstro (*Galium verum*) en jakobskruid

Knotwilgen. Foto John Engbers

Rhoonse Grienden. Foto dropStock

Salix alba en ruigtevegetatie in de Biesbosch. Foto Natuur 21

(*Jacobaea vulgaris*). In oudere stadia valt vooral grote brandnetel (*Urtica dioica*) op. Jakobskruid is giftig voor zoogdieren. De planten bevatten pyrrolizidine-alkaloiden; daarvan komt in de bloemen de hoogste concentratie voor. Honingbijen die nectar verzamelen nemen ook het gif mee, waardoor het in de honing komt.

In een volgende bijdrage wil ik het hebben over plantengemeenschappen in hellingbossen zoals die in de provincie Limburg voorkomen. Die bossen worden gerekend tot de Klasse van de eiken-beukenbossen op voedselrijke grond. De plantengemeenschap in die bossen bezit een duidelijke gelaagdheid met daarin bomen, struiken en kruiden die van belang zijn voor veel insecten. ●

Vrouwlijke wilgenkatjes. Foto Henk van der Scheer

Grauwe wilg (*Salix cinerea*). Foto Rasbak